

ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНОГО МЕТОДУ М.ГРУШЕВСЬКОГО ДЛЯ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

В ХХІ столітті М.Грушевський залишається тією історичною персоналією, науковий феномен якої актуалізує дослідницький інтерес значної кількості вчених міждисциплінарного профілю. Не виключенням в цій сфері виступають соціально-філософські ідеї вітчизняного науковця, евристичний потенціал яких постає у дослідженні соціальних проблем сучасних суспільств.

Слід зауважити, що система соціологічних поглядів М.Грушевського відображена у його працях «Початки громадянства», «Генетична соціологія», в яких висвітлені основні принципи історико-соціологічної методології цього науковця. У своїх наукових здобутках Грушевський змалював особливий образ соціології, яка повинна була досліджувати соціальні явища та процеси під історичним кутом зору. Це вимагало використання історичних підходів та методів пізнання, зокрема аналогії, порівняльного аналізу, системного підходу тощо. Крім того, вихідним принципом М.Грушевського у розумінні суспільства було визнання історичного первинним за будь-які інші форми суспільного та наукового. Цей вчений був переконаний, що так званий «процес еволюції націй, розвивається у трьох головних площинах – політичній, економічній та культурній, які... у комплексі охоплюють собою «обсяг» історичного існування нації» [2, с. 220]. В цьому контексті для українського вченого визначальною темою його наукового пошуку стають ідеї історичного виникнення, еволюцій суспільства, державності, націй, їх соціальний та культурний розвиток загалом.

Особливої уваги заслуговує проведений М. Грушевським соціологічний аналіз українського етнокультурного матеріалу. Вчений визначає передумови та перспективи розвитку українського суспільства, обґрунтовуючи право українського народу на власну державу тим, що український народ існує як окремий історичний, культурний і етнічний об'єкт. М.Грушевський під терміном «народ» розумів наступне: «...так відрізняється українська людність від своїх найближчих сусідів принципами антропологічними – в будові тіла, і психофізичними – в складі індивідуальної вдачі, в відносинах родинних і суспільних, в побуті і культурно-матеріальній і духовній сфері. Сі психофізичні і культурні прикмети, що мають за собою більше або менше поважну історичну давність – зовсім виразно зв'язують у національну цілісність поодинокі групи української людності супроти інших таких цілостей і роблять з неї живу національну індивідуальність, нарід, з довгою історією» [1, с. 155-156].

Досліджуючи історію українського народу, М.Грушевський обґрунтував думку про український народ як окрему етнокультурну одиницю, що є спадкоємницею Київської Русі та набула свої етнокультурні риси в умовах Галицько-волинської та Литовсько-Польської держав. Вчений розглядав українську націю як виключно «хліборобську», яка внаслідок чужоземного панування втратила вищі класи. Він виділяв позитивні та негативні риси українського народу. До позитивних належать вроджена логічність думки, високі культурні й соціальні інстинкти, висока краса побуту. До негативних рис – відсутність національної свідомості, слабкість національного інстинкту, низький рівень освіти, культурного та політичного виховання.

Аналізуючи історію українського народу, М.Грушевський також висуває ідею «національної самооборони». Він вважав, що вся історія українського народу – це розбуджена енергія національного самозбереження перед загрозою національної загибелі. На такому історичному ґрунті виростають ідеали українського народу: свобода, рівність і народний ідеал справедливості або автономії.

В тісному зв'язку з проблемою «народу» та його ролі в історичному процесі М. Грушевський розглядав питання «держави». У праці «Українська партія соціалістів-революціонерів та їх завдання» він висував ідею пріоритету інтересів народу, суспільства над інтересами держави. У поглядах на державу вчений дотримувався думки, що

національним інтересам України найбільш відповідає статус автономії в складі Російської Федерації. Він вирізняв два шляхи становлення федерації, а саме: через об'єднання двох і більше держав з їх ініціативи або з ініціативи зверху, коли унітарна держава стає федерацією, поділивши суверенітет з територіями. Але, після ліквідації УНР більшовицькою Росією, М. Грушевський визнавав необхідність існування української незалежної держави.

Важливим напрямом соціальних досліджень М.Грушевського була проблема національного самовизначення. Це поняття він трактує таким чином: цілковита самостійність і незалежність є послідовним, логічним завершенням запитів національного розвитку й самовизначення будь-якої народності, що займає певну територію й має достатні нахили та енергію розвитку [3, с. 204]. При цьому вчений наголошував на тому, що, прагнучи до власної державності й політичної незалежності, нація повинна бути впевненою, що вона виплекає у своєму середовищі розумних і далекоглядних кермачів, які приведуть народ до процвітання.

Отже, враховуючи вищесказане, необхідно зазначити, що соціально-філософські ідеї М.Грушевського можуть виступати евристичним підґрунтям для збагачення теоретико-прикладних положень історичної й темпоральної соціології, соціології науки, соціології політики, соціології культури, індустріальної соціології, етносоціології, соціології моралі, соціології культури, соціології права, соціології комунікації тощо. При цьому значний евристичний потенціал наукових ідей Грушевського в сучасних умовах залишається у повній мірі недослідженим, що потребує проведення в подальшому більш комплексного дослідження його наукових здобутків для розвитку соціологічного пізнання в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Винар Л. Михайло Грушевський – історик і будівничий нації. – К., 1995. – 304 с.
2. Погляди М. С. Грушевського на історичний процес / В. М. Тарабан / Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2008. – № 612. – С. 219-222.
3. Солдатенко В.Ф. Внесок М.С. Грушевського в розробку концепції національно-демократичної революції. / В.Ф. Солдатенко // Михайло Грушевський – науковець і політик в контексті сучасності. Збірник наукових праць. – К., 2002. – С.202-208.

Блохин В. Н., старший преподаватель,
кафедра истории и педагогики

Белорусская государственная сельскохозяйственная академия

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИИ: СПЕЦИФИКА УКРАИНСКОЙ СИТУАЦИИ

В настоящее время в Украине и других постсоветских республиках сформировалась тенденция игнорирования многих идеологических вопросов, что может негативно повлиять на социально-экономическое и политическое развитие. Подобная ситуация угрожает демократическим преобразованиям и гражданскому обществу. Поэтому актуальной задачей является разработка национальной идеи, которая должна иметь прочное основание и широкую социальную базу. Национальная идея должна преодолеть ограниченность этнокультурной идеологии, которая считает безусловным приоритетом культурный, конфессиональный и языковой монополизм в государстве.

Идеология представляет собой важную составляющую культуры, оказывает ключевое влияние на самосознание социальных групп и классов.

Совсем недавно, многие украинские учёные заявляли о неактуальности национальной идеи, которая основывается лишь на лозунгах национального освобождения, так как Украина получила государственный суверенитет. Однако в настоящее время, этот исторический рубеж, который, как казалось, преодолен в начале 1990-х годов, снова стал крайне актуален.